

ข้อมูลวัฒนธรรมชุมชนไทยพวน ตำบลหัวหว้า อำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี
วัฒนธรรมพวนของชาวไทยพวนชุมชนตำบลหัวหว้า ที่ยังยึดถือและปฏิบัติในชีวิตประจำวันในปัจจุบัน มีดังต่อไปนี้

1 อาหารคาวพวน

อัตลักษณ์อาหารพวน

หลายครั้งที่เกิดความสับสนในการแยกความแตกต่างระหว่างอาหารพวนกับอาหารของคนลาวภาคอีสาน เนื่องจากคนทั้ง 2 กลุ่มมีภูมิหลังจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเหมือนกันจึงทำให้มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมการกินในประเภทอาหารบางอย่างร่วมกัน อัตลักษณ์อาหารพวนประเภทอาหารคาว จะมีจุดเด่น 4 อย่างที่ทำให้แยกความแตกต่างระหว่างอาหารพวนกับอาหารคนลาวกลุ่มอื่น ๆ คือ 1. นิยมใส่ปลาร้า (ปลาแดะ) ในอาหาร 2. ไม่นิยมใส่กะทิ 3. นิยมปรุงสุก 4. ไม่นิยมทำรสชาดจัด ดังนั้นหน้าตาอาหารและรสชาติอาหารในวัฒนธรรมการกินของคนพวนที่ถือว่าเป็นอาหารพวนดั้งเดิมจึงปรากฏภายใต้จุดเด่น 4 อย่างดังกล่าว อาหารคาวของคนไทยพวนตำบลหัวหว้าที่บริโภคมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่

1) แจ่วกับผักเสี้ยนดอง

ที่มา :

ถ่ายภาพโดยอารีวรรณ หัสติน เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2565

2) ปลาร้าสับ (ปลาแดะสับ)

ที่มา : ถ่ายภาพ

อารีวรรณ หัสติน เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2565

โดยอารี

3) แกงหน่อไม้เปรี้ยว (แกงจาน)

ที่มา : ถ่ายภาพโดยอารีวรรณ หัสติน เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2565

4) แกงบอน

ที่มา : ถ่ายภาพโดยอารีวรรณ หัสติน เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2565

5) แกงซี่เหล็ก

ที่มา : ถ่ายภาพโดยอารีวรรณ หัสติน เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2565

6) หมกหมั้อปลาจิ๋ว

ที่มา : <https://www.google.com> (26 มิถุนายน 2565)

7) หมกหน่อไม้

ที่มา : <https://www.google.com> (26 มิถุนายน 2565)

8) แกงหมะมี (แกงขนุน)

ที่มา : <https://www.google.com> (26 มิถุนายน 2565)

9) โอตดอกแค

ที่มา : <https://www.google.com> (26 มิถุนายน 2565)

10) ลาบหมอน้อย

ที่มา : <https://www.google.com> (26 มิถุนายน 2565)

2. อาหารหวาน

1) ขนมมะโต้น (ขนมฟักเขียวหรือแฟง)

ที่มา : <https://www.google.com> (26 มิถุนายน 2565)

2) ข้าวหลาม

ที่มา : <https://www.google.com> (26 มิถุนายน 2565)

3) กระจยาสารท

ที่มา : <https://www.google.com> (26 มิถุนายน 2565)

4) ขนมหัวผักกาด

ที่มา : <https://www.google.com> (26 มิถุนายน 2565)

5) ขนมตาควาย (ขนมต้มขาว)

ที่มา : <https://www.google.com> (26 มิถุนายน 2565)

6) ข้าวปาด (ขนมเปียกปูน)

ที่มา : <https://www.google.com> (26 มิถุนายน 2565)

7) ข้าวเหนียวหวาน (คล้ายข้าวเหนียวแดง)

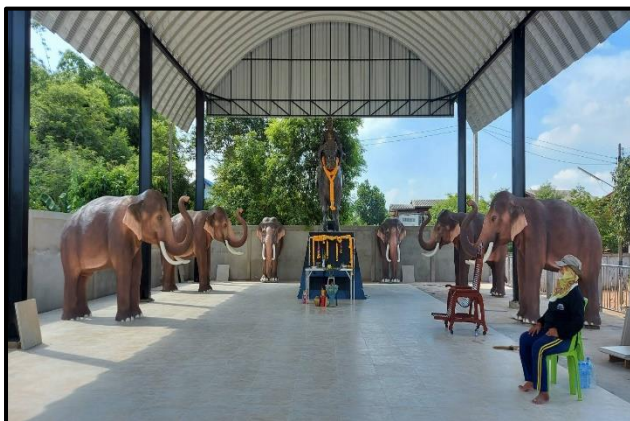
ที่มา : <https://www.google.com> (26 มิถุนายน 2565)

อาหารของคนพวนมีจุดเด่นที่สำคัญคือเป็นของที่หาทานได้ยาก และมีการปรุงแต่งสร้างสรรค์เมนูต่าง ๆ จากทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลัก บนพื้นฐานของความเรียบง่ายและสอดคล้องกับวิถีชีวิต

3. ความเชื่อ

1) ความเชื่อเรื่องปูตา

คนพวนมีความเชื่อ ความศรัทธาในปูตา ซึ่งจะพบว่าในทุกหมู่บ้านของชุมชนไทยพวนจะมีศาลปูตา ทุกหมู่บ้าน และปูตาแต่ละหมู่บ้านจะมีชื่อแตกต่างกันออกไปตามประวัติศาสตร์บอกเล่าของผู้นำที่นำคนพวนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านนั้น สำหรับตำบลหัวหว้ามีจำนวนทั้งสิ้น 17 หมู่บ้าน โดยเป็นชุมชนไทยพวนทั้งสิ้น 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านหัวหว้า หมู่ 2,3,15 บ้านเกาะสมอ หมู่ 4 บ้านหายโศก หมู่ 5,6 บ้านหัวซา หมู่ 9 บ้านหนองปรือน้อย หมู่ 12 บ้านโคกอุดมดี (ปรือวาย)

ศาลปูตาบ้านเกาะสมอ (ปู่ขุนคำแสง สุริยวงศ์)

ที่มา : ถ่ายภาพโดยอารีวรรณ หัสติน เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2565

ศาลปูตา (เจ้าพ่อหัวไผ่) หมู่ 1 บ้านหัวไผ่

ที่มา : ถ่ายภาพโดยปวีร์รัตน์ เอียดสุดรักษ์ เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2565

ศาลปู่ตา (ศาลเจ้าคุณพระแก้วการณรงค์) หมู่ 6 บ้านหัวซา
ที่มา : ถ่ายภาพโดยปวีลรัตน์ เอียดสุดรักษ์ เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2565

ศาลปู่ตา (ขุนเทือง) หมู่ 4 บ้านหายโคก
ที่มา : ถ่ายภาพโดยปวีลรัตน์ เอียดสุดรักษ์ เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2565

ศาลปู่ตาประจำหมู่บ้านของชาวไทยพวนเป็นที่เคารพและศรัทธาของคนในหมู่บ้าน ดังนั้นจึงมีการทำพิธีเลี้ยงปู่ตาขึ้นทุกปี โดยคนในหมู่บ้านจะนำอาหารคาว อาหารหวานมาร่วมเลี้ยงปู่ตาแตกต่างกันไปตามแต่ละหมู่บ้าน แต่จะเป็นของที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น

พิธีเลี้ยงปู่ตา ของหมู่ 1 บ้านหัวหว้า จะมีการเลี้ยงประจำปีทุกวันที่ 31 ธันวาคม ของทุกปี ของที่นำไปไหว้ ได้แก่ หมู ไก่ เหล้าขาว หมากพลู พวงมาลัย ดอกไม้ รูปเทียน

พิธีเลี้ยงปู่ตา ของหมู่ 6 บ้านหัวซา จะมีการเลี้ยงประจำปีวันที่ 14 เมษายน ของทุกปี ของที่นำไปไหว้ ได้แก่ หัวหมู ไก่ต้ม เหล้า ยามวน หมากพลู น้ำแดง พวงมาลัย ดอกไม้รูปเทียน รูปปั้นไก่ตัวผู้

พิธีเลี้ยงปู่ตา ของหมู่ที่ 2, 3, 15 บ้านเกาะสมอ (โพธิ์ไชย) จะมีการเลี้ยงประจำปีในเดือน 6 และเดือน 12 ของที่นำไปไหว้ ได้แก่ ไข่ต้ม ขนมจันอับ ข้าวต้ม ขนมปังปิ้ง หรือขนมอะไรก็ได้ที่ใช้ไหว้กัน และผลไม้

พิธีเลี้ยงปู่ตา ของหมู่ที่ 4 จะมีการเลี้ยงประจำปี 2 ครั้ง คือเดือน 6 และเดือน 12 ของที่นำไปไหว้ ได้แก่ ข้าวต้มมัด ผลไม้ ขนมเปียะ น้ำแดง หมากพลู พวงมาลัย ดอกไม้รูปเทียน

2) ความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์

2.1 บุญรอบบ้าน การทำบุญรอบบ้านจะทำภายหลังจากการเลี้ยงปู่ตาเดือน 6 เช่นบ้านเกาะสมอ จะนำด้ายล้อมทั้งหมู่บ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคล ขจัดเภทภัยที่ไม่ดีออกไปจากหมู่บ้าน

2.2 บุญนอกบ้าน (บุญนอกทุ่ง) บ้านเกาะสมอ ยังมีการทำบุญนอกบ้านเป็นประจำทุกปี แต่ช่วงเวลาในการทำบุญนอกบ้านจะไม่สามารถกะเกณฑ์ได้ เช่นถ้ามีคนตายเขาจะไม่ทำจะเอาทำวัตถุประสงค์ของการทำบุญนอกบ้าน คือ การสะเดาะเคราะห์ ดังคำพูดของชาวพวน

“เอาเท้าไปต่าง เอานางไปเปลี่ยน เคราะห์สามยามสี่เอาออกไป”
(ขวัญยืน ชื่อตรง, 2565, สัมภาษณ์)

(ความหมายคือ เอากากกล้วยที่ทำเป็นรูปคนเป็นตัวแทนของคนในบ้านไปเข้าพิธีกรรมเปลี่ยนตัว หากคนในบ้านมีเคราะห์ก็เปรียบเสมือนเอาตัวแทนไปรับเคราะห์แล้ว และคนในบ้านก็จะโชคดีมีชัย หมดเคราะห์หมดโศก)

โดยในพิธีกรรมบุญนอกบ้าน ชาวบ้านแต่ละบ้านจะทำกากกล้วยเป็นสามเหลี่ยม และมีข้าวดำ ข้าวแดง มีปลาร้า มีเกลือใส่ไปในนั้น แล้วเอากากกล้วยทำเป็นรูปคนตามจำนวนคนที่มิในแต่ละบ้าน เช่นบ้านนี้มี 5 คนก็ทำกากกล้วยรูปคน 5 คน

2.3 พิธีสูดเสื้อสูดผ้า พิธีสูดเสื้อสูดผ้าจะทำกันในวันที่ 14 เมษายนของทุกปี วัตถุประสงค์ของการทำพิธีสูดเสื้อสูดผ้า คือ การสะเดาะเคราะห์และเปิดรับสิ่งดี ๆ เข้ามาในปีใหม่ เนื่องจากวันที่ 14 เมษายนถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ วันนี้ทุกบ้านจะทำบุญในตอนเช้า และจะไปเอาเสื้อของคนในบ้านมาคนละหนึ่งตัว พับใส่ตะกร้าหรือกระบุง แล้วข้างบนจะมีธูปสำหรับใส่ข้าวปั้นเป็นก้อน ขนม ข้าวต้ม ข้าวเกรียบ ผลไม้ ปลาย่าง ดอกไม้ รูป เทียน และนำมาเข้าพิธีทำบุญตอนเช้าที่มีการทำบุญตักบาตร เพื่อนำกระบุงหรือตะกร้าที่เตรียมมาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางศาสนาเมื่อเสร็จจากพิธีกรรมทางศาสนาแล้วจะมีการทำพิธีสูดเสื้อสูดผ้าต่อไป

พิธีสวดเสี้ยวสุตผ้า

ที่มา : ถ่ายภาพโดยอารีวรรณ หัสติน เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2565

4. ประเพณีพวน

ประเพณี 12 เดือน ชาวพวนมีประเพณีสืบทอดกันมาอย่างยาวนานหรือชาวพวนเรียกว่า ฮีต 12 เป็นประเพณีของชาวพวนทั้งสิบสองเดือน ชาวไทยพวนตำบลหัวหว้ายังคงสืบสานและปฏิบัติตามประเพณีในรอบปีในภาพรวมของชุมชน ดังนี้

เดือนอ้ายบุญข้าวเม่า

เดือนยี่บุญข้าวหลามหรือบุญข้าวจี

เดือนสามบุญกำฟ้า

เดือนสี่บุญหน้าลาน

เดือนห้าบุญสงกรานต์ พิธีสวดเสี้ยวสุตผ้า

เดือนหกกวนข้าวทิพย์

เดือนเจ็ดบุญกลางบ้านหรือบุญหลังบ้าน

เดือนแปดบุญวันอาสาฬหบูชา เข้าพรรษา

เดือนเก้าบุญสารทพวนหรือบุญห่อข้าว

เดือนสิบบุญแหวนต้นทาน

เดือนสิบเอ็ดงานบุญออกพรรษาและงานทอดกฐิน

เดือนสิบสองทำบุญเทศน์มหาชาติเสอกระจาด

5. การละเล่นพวน

การละเล่นพื้นบ้านไทยพวนที่ปรากฏในตำบลหัวหว้า พบว่า มีเพียง “ลำพวน” เท่านั้นที่ยังคงมีการสืบทอดการละเล่นพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยพวนมาอย่างต่อเนื่อง ส่วนการละเล่นที่มีการเข้าฝัที่เป็นเอกลักษณ์การละเล่นของชาวพวน เช่น การละเล่นนางด้ง การละเล่นนางกวก การละเล่นลิงลม ฯลฯ ไม่พบในประวัติการละเล่นของชาวพวนในตำบลหัวหว้า

การละเล่นลำพวนเป็นการละเล่นที่พบเห็นได้ในทุกพื้นที่ที่ชาวไทยพวนอาศัยอยู่ ลำพวนเป็นการละเล่นที่มีลักษณะเป็นการร้องคำกลอนประเภทหนึ่ง ที่นำถ้อยคำมาร้อยเรียง พูดโต้ตอบกันเป็นบทกลอน มีทั้งคำคมที่เรียกว่า “ผญา” สุภาษิต คำพังเพย มีเอกลักษณ์ความเป็นพวนที่ชัดเจนและสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เอกลักษณ์ความเป็นพวนที่ปรากฏในการละเล่นลำพวนที่สำคัญคือ การใช้ภาษาพวนเป็น

การขับร้อง หรือที่เรียกว่า “ลำ” ประกอบกับการใช้เครื่องดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มไทยพวนเพียงชนิดเดียว คือ “แคน” ผู้เล่นหลักของลำพวนเรียกว่า “หมอลำ” มีทั้งหญิงและชาย “หมอแคน” เน้นหาในการลำพวนจะมีตั้งแต่การลำเกี่ยว การบรรยายสภาพแวดล้อม เนื้อหาตามงานที่รับ ฯลฯ และ “ลูกรับ” ลูกรับจะทำหน้าที่ให้รับ “ฮิ้ว” หมอลำเพื่อให้บรรยากาศของการละเล่นสนุกสนานขึ้นส่วนมากลูกรับจะเป็นคนที่มาดูการละเล่น จะคอยช่วยโห่รับตอนจบลำกลอนแต่ละช่วง (อารีวรรณ หัสติน, 2562, หน้า 78 – 82)

ปราชญ์ท้องถิ่นด้านการละเล่นลำพวนของตำบลหัวหว้า จะมี 2 ท่าน คือ นางขวัญยืน ชื่อตรง (หมอลำพวน) และนายสงว ประคอง (หมอลำพวน) ทั้งสองท่านจะไปแสดงการละเล่นลำพวนคู่กันอยู่เสมอ เช่น เวทีชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย เวทีวัฒนธรรมที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานราชการ

นางขวัญยืน ชื่อตรง

หมอลำพวนตำบลหัวหว้า

6. การแต่งกาย

ปัจจุบันชาวไทยพวนมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแต่งกายตามสมัยนิยม แต่ผู้หญิงสูงอายุยังนิยมสวมใส่ผ้าซิ่น บางรายยังนิยมใช้ผ้าสะไบพาดไหล่เวลาที่ไปทำบุญ สำหรับผู้ชายสูงอายุบางรายนิยมใส่เสื้อแขนสั้น คอกลม หรือเสื้อหม้อฮ่อม ผ้าขาวม้า โสร่งหรือกางเกง

7. ภาษา

ชาวไทยพวนตำบลหัวหว้าใช้ภาษาไทยกลางเป็นภาษาหลักในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวันกับคนทั่วไป และใช้ภาษาพวนเป็นภาษาในการสื่อสารระหว่างกลุ่มคนพวนด้วยกัน

ตัวอย่างภาษาพวน เช่น ไปกะเลอ (ไปไหน) เอ็ดชิลออยู่ (ทำอะไร) แม่นเผอ (เป็นใคร) ไปทางเนอ (ไปทางนั้น)

แต่ปัจจุบันด้วยการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ทำให้เกิดการแต่งงานของกลุ่มคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ จึงทำให้เกิดการสร้างครอบครัวในลักษณะผสมผสาน จึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เด็กรุ่นใหม่สื่อสารภาษาพวนไม่ได้ หรือได้เพียงบางส่วน เนื่องจากในชีวิตประจำวันใช้ภาษากลางในการสื่อสารกับคนรอบข้าง และในครอบครัวเองก็ไม่ได้ใช้ภาษาพวนในการสื่อสารเนื่องจากพ่อหรือแม่ไม่ได้เป็นพวนทั้งคู่ จึงต้องใช้ภาษากลาง ทำให้เด็กรุ่นใหม่ไม่มีโอกาสได้ฝึกพูดภาษาพวนในชีวิตประจำวัน และทำให้ในอนาคตภาษาพวนมีโอกาสที่จะสูญหายในวิถีของชาวไทยพวน